

แนวทางการสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศประเภทแผ่นเสียง ของพิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุ กรมประชาสัมพันธ์

วนิดา พัดศรี¹

น้ำทิพย์ วิภาวิน²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศประเภทแผ่นเสียงของพิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุ กรมประชาสัมพันธ์ และ 2) พัฒนาแนวทางการสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศประเภทแผ่นเสียง ของพิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุ กรมประชาสัมพันธ์

วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย จำนวน 24 คน ประกอบด้วย บุคลากรพิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุ กรมประชาสัมพันธ์ และบุคลากรของห้องสมุดที่สงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศประเภทแผ่นเสียง จาก 2 แห่ง จำนวน 11 คน และผู้ให้บริการ 13 คน โดยวิธีการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง ได้แก่ 1) บุคลากรของพิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุ กรมประชาสัมพันธ์ จำนวน 5 คน 2) บุคลากรของหอสมุดดนตรีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 และห้องสมุดดนตรีทูลกระหม่อมสิรินธร สำนักหอสมุดแห่งชาติ จำนวน 3 คน 3) บุคลากรของห้องสมุดดนตรีสมเด็จพระเทพรัตนฯ หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน 3 คน และ 4) ผู้ให้บริการห้องสมุดแผ่นเสียง พิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุ กรมประชาสัมพันธ์ จำนวน 13 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบบันทึกข้อมูล และแบบสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพการสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียงของพิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุ กรมประชาสัมพันธ์ แบ่งออกเป็น (1) ด้านการบริหารงาน มีบุคลากรเพียงพอในการขับเคลื่อนงาน และมีการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่องและมีการบริหารงบประมาณเพื่อปรับปรุงระบบฐานข้อมูล (2) ด้านกระบวนการดำเนินงาน ประกอบด้วย การทำความสะอาดและการดูแล ซึ่งแผ่นเสียงไวโนลดูแลรักษาง่ายกว่าแผ่นเสียงครั่ง การสงวนรักษา เลือกอนุรักษ์แผ่นเสียงครั้งให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัลก่อน การจัดทำเครื่องมือช่วยกัน

¹ นักศึกษา แขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

อีเมลล์ wani.mymindmild@gmail.com

² รองศาสตราจารย์ ประจำแขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

อีเมลล์ namtip.wip@stou.ac.th

และการให้บริการ มีการให้บริการ ณ ที่ตั้ง และผ่านทางช่องทางออนไลน์ และ 2) การพัฒนาแนวทางการสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียง ประกอบด้วย (1) แนวทางการจัดสรรบุคลากร ด้านแผนการดำเนินงาน งบประมาณ และบุคลากร (2) กระบวนการสงวนรักษา ด้านการจัดหา การจัดเก็บ และการบริการ มีการสำรวจถึงความสมบูรณ์ของทรัพยากร จำแนกประเภทของเนื้อหาทรัพยากร (3) การแปลงข้อมูลในรูปแบบดิจิทัล ควรสงวนรักษาทั้งกายภาพและเนื้อหา โดยคำนึงถึงประเด็นด้านลิขสิทธิ์ และ (4) การสร้างเครือข่ายและความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้

คำสำคัญ: แผ่นเสียง, ห้องสมุดแผ่นเสียง, พิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุ, การสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศ

**Guideline on Preserving Gramophone Records
at the Museum and Archives, Public Relations Department**

Wanisa Phatsri¹

Namtip Wipawin²

Abstract

The objectives of this study were to: 1) ascertain the current state of the preservation of gramophone records in the Museum and Archives of the Government Public Relations Department; and 2) develop guidelines for their preservation of gramophone records in the Museum and Archives of the Government Public Relations Department. The research followed a qualitative approach. The primary data sources consisted of 24 key informants, including personnel from the Museum and Archives of the Government Public Relations Department and librarians specializing in gramophone records preservation from two institutions (11 participants), as well as 13 library users. The key informants were selected through purposive sampling and categorized into four groups: five staff members from the Museum and Archives of the Public Relations Department, three personnel from the King Rama IX Music Library and the Princess Sirindhorn Music Library at the National Library of Thailand, and three personnel from the Princess Maha Chakri Sirindhorn Music Library, Mahidol University Library and Knowledge Centre; and 13 users of the gramophone record library at the Museum and Archives of the Government Public Relations Department. Data were collected through interviews, with participant responses recorded on prepared forms and observation records. The data were then analyzed using descriptive content analysis.

The research findings were summarized as follows: 1) The current state of the preservation of gramophone records the Museum and Archives of the Public Relations Department includes (1) Administration: The institution had an adequate workforce to support operations and consistently developed its personnel.

¹ Graduated student, Department in Information Science, Sukhothai Thammathirat Open University, Email: wani.mymindmild@gmail.com

² Associate Professor, Ph.D., Department in Information Science, Sukhothai Thammathirat Open University, Email: namtip.wip@stou.ac.th

Budget management was in place to enhance the database system. (2) Operational procedures: Preservation involved cleaning and maintenance, with vinyl records being easier to maintain than shellac records. The preservation process prioritized digitizing shellac records before developing search tools. The institution also provided services both onsite and online. And 2) Guidelines for improving the preservation of gramophone records included (1) Personnel allocation: Strategic planning for operations, budgeting, and staffing. (2) Preservation processes: Acquisition, storage, and access services. This involved assessing the condition of records and classifying content types. (3) Digital conversion: Both the physical format and content should be preserved while considering copyright issues. And (4) Networking and collaboration: Partnerships should be established with external organizations to exchange knowledge and expertise.

Keywords: Gramophone Records, Gramophone records library, Museum and Archives, Information Resource Preservation

บทนำ

กรมประชาสัมพันธ์เป็นหน่วยงานที่ดำเนินงานมาเป็นเวลากว่า 90 ปี (พ.ศ. 2476) ได้มีการรวบรวมประวัติผลงานที่เกิดจากการทำงานของบุคลากรในองค์กรทุกรูปแบบ ทั้งภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว และเสียง โดยจัดหาจัดเก็บ อนุรักษ์ ให้บริการและเผยแพร่ข้อมูล ไว้ในห้องสมุดแผ่นเสียง พิพิธภัณฑสถานและหอจดหมายเหตุ กรมประชาสัมพันธ์ และทางโซเชียลมีเดีย โดยพิพิธภัณฑสถานและหอจดหมายเหตุกรมประชาสัมพันธ์ กรมประชาสัมพันธ์ จัดตั้งตามแผนระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2543-2547) เปิดอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2548 ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการจัดเก็บประวัติและผลงานการดำเนินงานของกรมประชาสัมพันธ์ อีกทั้งยังเป็นแหล่งการอนุรักษ์เครื่องมือเครื่องใช้ด้านการกระจายเสียงและการประชาสัมพันธ์ จัดแสดงประวัติวิวัฒนาการของเครื่องมือทางการสื่อสารมวลชนตั้งแต่ยุคแรกเริ่มของไทย และวิวัฒนาการของกรมประชาสัมพันธ์ ผ่านวัตถุต่างๆ ที่เป็นข้าวของเครื่องใช้กรมประชาสัมพันธ์แต่เดิม โดยเชื่อมโยงให้เห็นภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมจากอิทธิพลของการสื่อสารมวลชนในแต่ละยุคแต่ละสมัย (Phulsuwan, 2001)

ห้องสมุดแผ่นเสียง เป็นส่วนหนึ่งของหนึ่งของพิพิธภัณฑสถานและหอจดหมายเหตุ กรมประชาสัมพันธ์ เป็นสถานที่จัดเก็บแผ่นเสียงและสิ่งเกี่ยวเนื่อง แสดงประวัติและพัฒนาการของกรมประชาสัมพันธ์ และให้จัดแสดงวัตถุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการกิจของกรมประชาสัมพันธ์ในแต่ละยุคสมัย ก่อตั้งเมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2565 ในคราวครบรอบ 89 ปี กรมประชาสัมพันธ์ สำหรับแผ่นเสียง ถือเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ โดยมี 3 ปัจจัยหลัก ดังนี้ 1) คุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ทรัพยากรสารสนเทศประเภทแผ่นเสียงเป็นหนึ่งในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ที่ได้บันทึกเหตุการณ์ เรื่องราว วิถีคิด ทักษะคิด และวัฒนธรรมในยุคสมัยนั้น ๆ นอกจากนี้ ภาพปกแผ่นเสียง ยังถือเป็นงานศิลปะที่แฝงด้วยเรื่องราวของศิลปิน ความหมาย สัญลักษณ์หรือความนิยมในยุคสมัยนั้น ๆ ที่แสดงผ่านออกมาจากการออกแบบ 2) คุณค่าทางด้านวิชาการ เสียงที่บันทึกอยู่ในทรัพยากรสารสนเทศประเภทแผ่นเสียง ไม่ว่าจะเป็นเสียงสัมภาษณ์บุคคล เสียงบรรยายให้ความรู้ทางรายการวิทยุ พระราชดำรัสหรือคำปราศรัยของบุคคลสำคัญ เสียงการถ่ายทอดสดพระราชพิธี ศาสนพิธี และรัฐพิธี เป็นแหล่งข้อมูลปฐมภูมิที่สามารถนำมาศึกษา วิจัย ซึ่งเป็นแหล่งอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ 3) คุณค่าทางสังคมและเศรษฐกิจ การกลับมาได้รับความนิยมของทรัพยากรสารสนเทศประเภทแผ่นเสียงที่กลับมาได้รับความนิยม จากคนรุ่นใหม่ การฟังเพลงจากแผ่นเสียง ถือเป็นประสบการณ์ใหม่ที่ไม่เคยสัมผัส จนทำให้เป็นกลุ่มที่ซื้อแผ่นเสียงสูงสุดเหนือกว่ากลุ่มเบบี๋ บูมเมอร์ (Music Watch, 2022)

จากการสำรวจเบื้องต้นของคลังแผ่นเสียงในห้องสมุดแผ่นเสียง พิพิธภัณฑสถานและหอจดหมายเหตุกรมประชาสัมพันธ์ พบว่า มีแผ่นเสียงอยู่ประมาณ 105,941 แผ่น ประกอบด้วย เพลงสากล เพลงไทยสากล เพลงไทยลูกทุ่ง ซึ่งเป็นแผ่นเสียงต้นฉบับของศิลปินในยุคต่าง ๆ ที่ยังมีสภาพสมบูรณ์ใช้งานได้ มีการทำความสะอาด และเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดี สำหรับแผ่นเสียงที่ทำการสำรวจ มี 3 ประเภท ได้แก่

ประเภทที่ 1 แผ่นครั้ง หรือแผ่น RPM78 เป็นแผ่นเสียงที่ได้รับความนิยม อยู่ในช่วง พ.ศ. 2443-2490 ลักษณะเป็นแผ่นที่มีความหนาประมาณ 3-4 มิลลิเมตร มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 10-12 นิ้ว ในประเทศไทยสมัยรัชกาลที่ 5 มีใช้สำหรับบันทึกเสียงวงปี่พาทย์ สมัยก่อนเรียกกันว่า จานเสียง ภายหลังเห็นได้จากแผ่นเพลงลูกทุ่ง และลูกกรุงยุคแรก มีน้ำหนักมาก แดงง่าย คล้ายกระเบื้องเซรามิก จึงเป็นสิ่งที่เสี่ยงต่อการสูญเสียง หากไม่ได้รับการสงวนรักษา

ประเภทที่ 2 แผ่น Single หรือแผ่น RPM45 ทำจากพลาสติกไวนิล ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 7 นิ้ว จะมีเพียงหน้าละ 1-2 เพลง เพื่อใช้ในการประชาสัมพันธ์สำหรับแจกจ่ายไปตามสถานีวิทยุ ก่อนที่จะออกแผ่นอัลบั้มเต็มต่อไป

ประเภทที่ 3 แผ่น Long Play หรือ LP หรือ แผ่น 33 1/3 RPM ทำจากพลาสติกไวนิล เป็นแผ่นเสียงที่มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 12 นิ้ว ส่วนใหญ่ผลิตเพื่อจำหน่ายอัลบั้มเต็มของศิลปิน เริ่มผลิตในช่วงปี พ.ศ. 2491 หน้าหนึ่งจะเล่นได้ประมาณ 5-7 เพลง หรือประมาณ 20 นาที ปัจจุบันความนิยมในแผ่นไวนิลกลับมาอีกครั้ง และบริษัทได้ผลิตแผ่นเสียงจำนวนหนึ่ง พร้อมเปิดเผยแพร่ในรูปแบบของดิจิทัลด้วย

จากการสำรวจเบื้องต้น แผ่นเสียงทั้ง 3 ประเภท เป็นวัสดุหายากและมีความเสี่ยงต่อการสูญเสียง ฉะนั้นการจัดทำแนวทางการสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศมีความสำคัญยิ่งต่อการจัดการทรัพยากรสารสนเทศเพื่อการสงวนรักษาที่มีการจัดเก็บไว้ในระยะยาว เช่น สื่อโสตทัศน์ ในลักษณะที่อยู่ในรูปของบันทึกถาวร สำหรับการจัดทำแนวทางสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศทั้งทางกายภาพและดิจิทัล มีวัตถุประสงค์เพื่อยืดอายุทรัพยากรสารสนเทศให้ใช้งานได้ และเพื่อให้ทรัพยากรสารสนเทศ ที่ชำรุดและเสียหายให้อยู่ในสภาพคงเดิม หรือไม่ให้เสียหายเพิ่มมากขึ้น

นอกจากปรับปรุงทรัพยากรสารสนเทศแผ่นเสียงให้อยู่ในสภาพเดิมแล้ว ยังต้องแปลงทรัพยากรสารสนเทศประเภทแผ่นเสียงให้เป็นข้อมูลดิจิทัล เพื่อนำไปสู่การบริหารจัดการข้อมูล เช่น การจัดทำระบบทะเบียนข้อมูล โดยขั้นตอนนี้ต้องอาศัยทั้งเรื่องงบประมาณที่เหมาะสมในการดำเนินการ มีแนวทางนโยบายการดำเนินงานที่ชัดเจน บุคลากรที่มีประสบการณ์และองค์ความรู้ที่มีอย่างเพียงพอ รวมถึงกฎระเบียบ ข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่ทรัพยากรสารสนเทศอันมีลิขสิทธิ์ เพื่อให้ประชาชนทั่วไป นักเรียน นักศึกษา บุคลากรในองค์กร ตลอดจนนักประชาสัมพันธ์ ได้ใช้ข้อมูลในการศึกษา ค้นคว้า และอ้างอิงเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการประชาสัมพันธ์ยุคแรกของไทย นอกจากนี้ ผลจากการศึกษาที่ได้รับในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานอื่นที่มีการดำเนินงานในลักษณะเดียวกัน ได้นำไปเป็นแนวทางในการสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศประเภทนี้ได้ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศประเภทแผ่นเสียง ของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติและหอจดหมายเหตุ กรมประชาสัมพันธ์
2. เพื่อพัฒนาแนวทางการสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศประเภทแผ่นเสียง ของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติและหอจดหมายเหตุ กรมประชาสัมพันธ์

นิยามศัพท์

แผ่นเสียง หมายถึง แผ่นเสียงครึ่ง และแผ่นเสียงไวนิล ที่ให้บริการในห้องสมุดแผ่นเสียง พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติและหอจดหมายเหตุ กรมประชาสัมพันธ์ หอสมุดดนตรีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 และห้องสมุดดนตรี ทูลกระหม่อมสิรินธร สำนักหอสมุดแห่งชาติ และห้องสมุดดนตรีสมเด็จพระเทพรัตนฯ หอสมุดและคลังความรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล

ห้องสมุดแผ่นเสียง หมายถึง ห้องสมุดแผ่นเสียง พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติและหอจดหมายเหตุ กรมประชาสัมพันธ์

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติและหอจดหมายเหตุ หมายถึง พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติและหอจดหมายเหตุ กรมประชาสัมพันธ์

การสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศ หมายถึง กระบวนการสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียง ให้อยู่ในสภาพเดิม และป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหาย ประกอบด้วย การสรรหาบุคลากร กระบวนการ จัดหาและการจัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศ การแปลงข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัล การจัดทำเครื่องมือช่วยค้น การให้บริการ และเครือข่ายและความร่วมมือ

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. บุคลากรของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติและหอจดหมายเหตุ กรมประชาสัมพันธ์ บุคลากรของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติและหอจดหมายเหตุ กรมประชาสัมพันธ์ ได้แก่ บุคลากรระดับหัวหน้างานและบุคลากรระดับปฏิบัติการฝ่ายพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติและหอจดหมายเหตุ กรมประชาสัมพันธ์ จำนวน 5 คน
 2. บุคลากรของหอสมุดดนตรีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 และห้องสมุดดนตรี ทูลกระหม่อมสิรินธร สำนักหอสมุดแห่งชาติ จำนวน 3 คน และห้องสมุดดนตรีสมเด็จพระเทพรัตนฯ หอสมุดและคลังความรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน 3 คน
 3. ผู้ใช้บริการห้องสมุดแผ่นเสียง พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติและหอจดหมายเหตุ กรมประชาสัมพันธ์ จำนวน 13 คน
- เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่
1. แบบบันทึกข้อมูล เป็นแบบบันทึกข้อมูลเพื่อวิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสาร
 2. แบบสัมภาษณ์ สำหรับสัมภาษณ์บุคลากรของหน่วยงานภาครัฐ ทั้ง 3 แห่ง

3. แบบสัมภาษณ์ผู้ให้บริการห้องสมุดแผ่นเสียง พิพิธภัณฑสถานและหอจดหมายเหตุกรมประชาสัมพันธ์ ที่มาใช้บริการระหว่างวันที่ 20-27 พฤศจิกายน 2567 จำนวน 13 คน

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา จากการอ่านวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และรวบรวมข้อมูลการสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียง ของหน่วยงานภาครัฐ จำนวน 2 แห่ง และสภาพพิพิธภัณฑสถานและหอจดหมายเหตุ กรมประชาสัมพันธ์ รวมถึงข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ เลือกข้อมูลที่เป็นประเด็นที่สำคัญสอดคล้องกับหัวข้อตามโครงเรื่องที่กำหนดไว้

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า

1. สภาพการสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียง ของพิพิธภัณฑสถานและหอจดหมายเหตุ กรมประชาสัมพันธ์ จำแนกออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ ด้านนโยบายและการบริหารงาน และด้านกระบวนการดำเนินงาน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 ด้านนโยบายและการบริหารงาน ตามโครงสร้างใหม่ของกรมประชาสัมพันธ์ ไม่ปรากฏในโครงสร้างหลักของสำนักพัฒนาการประชาสัมพันธ์ แต่แทรกอยู่ในส่วนสื่อประชาสัมพันธ์ ภายใต้สำนักพัฒนาการประชาสัมพันธ์ สำหรับภารกิจของพิพิธภัณฑสถานและหอจดหมายเหตุ กรมประชาสัมพันธ์ ก็ถือเป็นส่วนหนึ่งของการประชาสัมพันธ์ เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ด้านสื่อโสตทัศนศึกษาที่ทุกภาคส่วนทั้งในและต่างประเทศที่มีความสนใจสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ด้านนี้ได้ อีกทั้งยังเป็นการสร้างภาพลักษณ์อันดีของกรมประชาสัมพันธ์ ในฐานะที่เป็นหนึ่งในไม่กี่แห่งที่มีการอนุรักษ์ข้าวของเครื่องใช้ในอดีต วัตถุที่มีค่ายิ่ง อันเนื่องมาจากได้บรรจุเรื่องราว ที่ได้กลายเป็นประวัติศาสตร์อันสำคัญให้อยู่ในทรัพยากรสารสนเทศนั้น ๆ

1.2 ด้านกระบวนการดำเนินงาน ประกอบด้วย การจัดหาและการจัดเก็บ การทำความสะอาดและการดูแลรักษา การแปลงข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัล การจัดทำเครื่องมือช่วยค้น และการให้บริการ

กระบวนการจัดหาและการจัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียง ในยุคก่อตั้งหอจดหมายเหตุ เริ่มจากการตั้งคณะทำงานเพื่อการสำรวจทรัพยากรในแต่ละพื้นที่ของประเทศ เนื่องจากกรมประชาสัมพันธ์มีหน่วยงานทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค มีการจัดทำคู่มือรายการสำรวจทรัพยากร เพื่อนำมาวางแผนในการจัดเก็บ และกำหนดรับมอบเอกสารเข้ามาในพิพิธภัณฑสถานและหอจดหมายเหตุ กรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียง ประกอบด้วยแผ่นเสียงครั้งที่กรมประชาสัมพันธ์ส่งผลิตเอง แผ่นเสียงครั้งที่บันทึกเสียงพูดของบุคคลสำคัญ แผ่นเสียงครั้งที่ผู้จัดรายการวิทยุบันทึกไว้ก่อนนำมาออกอากาศ แต่แผ่นเสียงที่มีจำนวนมากที่สุด คือแผ่นเสียงไวณิลเพลง ที่นักจัดรายการของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ในจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศได้รับมาจากศิลปิน หรือค่ายเพลง ต่อมา ในยุคที่เริ่มการทำห้องสมุดแผ่นเสียง ได้มีการนับจำนวนแผ่นเสียง

ซึ่งสามารถนับได้จำนวน 105,000 แผ่น โดยวิธีสังเกตร่องที่สามารถบรรจุแผ่นเสียง ก่อ่งละ 100 แผ่น ทั้งนี้ไม่ได้ทำการคัดแยกประเภทแผ่นเสียง และขนาด

การทำความสะอาดและการดูแลรักษาทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียง แบ่งออกเป็น 2 กิจกรรม คือ 1) การทำความสะอาด โดยทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียง ได้รับการทำความสะอาดตั้งแต่กระบวนการคัดกรองเบื้องต้นแล้ว แต่ความไม่สะอาดที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการใช้งานภายในห้องสมุดแผ่นเสียง โดยมีการทำความสะอาด 2 แบบ คือ การทำความสะอาดด้วยมือ และการทำความสะอาดด้วยเครื่อง 2) การดูแลรักษา โดยแบ่งการดูแลออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรก แผ่นเสียงไวนิล เนื่องจากเป็นพลาสติก ถ้ามีฝุ่นหรือความสกปรกก็สามารถใช้เครื่องล้างโดยเฉพาะได้ แต่ระวังปัญหาที่เกิดกับกระดาษที่อยู่หน้าปกแผ่นเสียง ให้หลีกเลี่ยงการมีปลวกเกาะ หรือการโดนน้ำ เพราะจะทำให้กระดาษหน้าแผ่นเกิดความเสียหายได้ ในขณะที่กลุ่มที่ 2 แผ่นเสียงครั้ง ต้องระวังการแตกหัก และ 3) การแปลงข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัล กรมประชาสัมพันธ์ได้เลือกการสงวนรักษากับแผ่นเสียงครั้งก่อนแผ่นเสียงไวนิล อันเนื่องมาจากเป็นทรัพยากรสารสนเทศที่หายาก เปราะบางต่อการสัมผัส รวมถึงมีเครื่องเล่นน้อยมาก จึงเป็นทรัพยากรสารสนเทศกลุ่มแรกของกรมประชาสัมพันธ์ ที่ถูกนำไปแปลงให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัล โดยมีขั้นตอนหลัก 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย (1) การจัดการทำทะเบียนและทำการอนุรักษ์แผ่นเสียง (2) การแปลงสัญญาณ โดยแบ่งเป็น ไฟล์สำหรับอนุรักษ์ (.wav) และไฟล์สำหรับใช้งาน (.mp3) (3) การจัดเก็บในรูปแบบแอนะล็อกและดิจิทัล ที่มีการกระจายรูปแบบไฟล์ และพื้นที่ในการจัดเก็บ

การจัดทำเครื่องมือช่วยค้นทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียง แบ่งออกเป็น 1) การจัดทำเครื่องมือช่วยค้นเชิงกายภาพ ซึ่งสามารถจัดกลุ่มการจัดระบบได้ 2 ประเภท คือ (1) การจัดทำระบบทะเบียนแผ่นเสียงไวนิล มีการตั้งรหัสในการจำแนกจากแนวเพลง ดังนี้ LT คือ เพลงไทยลูกทุ่ง ST คือ เพลงไทยสากล LK คือ เพลงลูกกรุง และ IN คือ เพลงสากล (2) การจัดทำระบบทะเบียนแผ่นเสียงครั้ง มีการตั้งรหัส SL คือ เซอร์เล็ก ซึ่งผู้ให้บริการสามารถสืบค้นได้จากสมุดทะเบียนแผ่นเสียงครั้ง ที่ระบุรหัสแผ่นเสียง หน้าแผ่นเสียง ตราแผ่นเสียง ชื่อศิลปิน/วงดนตรี ชื่อเพลงจำแนกตามหน้าแผ่น และ 2) การจัดทำเครื่องมือช่วยค้นตามมาตรฐานการลงรายการที่คอมพิวเตอร์สามารถอ่านได้ ในกรณีของพิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุ กรมประชาสัมพันธ์ มีการจัดทำระบบทะเบียนเฉพาะแผ่นเสียงครั้ง ในระบบดังกล่าวมีการกำหนดชุดหน่วยข้อมูลย่อยดับลินคอร์ เมตะดาตา (Dublin Core Metadata Element Set) จะมีคำว่า dc. เป็นคำนำหน้าองค์ประกอบต่าง ๆ และการบรรยายและเข้ารหัสเอกสารจดหมายเหตุ หรือ EAD (Encoded Archival Description) โดยมีโครงสร้างระเบียบเมตะดาตา แทนด้วย <ead> ซึ่งผู้ให้บริการสามารถดูรายละเอียดของแผ่นเสียงครั้งแต่ละแผ่นได้จาก ฐานข้อมูลผ่านระบบอินทราเน็ตภายในของกรมประชาสัมพันธ์ ชื่อ repository.prd.internal และสามารถรับฟังได้ผ่านเว็บดังกล่าว สำหรับในอนาคต จะมีการดำเนินการจัดทำระบบทะเบียนข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียงที่ใช้ระบบที่เป็นมาตรฐานสากล อาจใช้

ระบบแบบบรรณารักษ์ มีการจัดทำบาร์โค้ด เพื่อให้ง่ายต่อการสืบค้นและค้นคืน แต่เนื่องจากการดำเนินการดังกล่าวมี การใช้งบประมาณที่ค่อนข้างสูง เนื่องจากทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียง มีเกินกว่า 1 แสนแผ่น

การให้บริการ เปิดให้บริการในวันจันทร์-ศุกร์ ตามเวลาราชการ โดยผู้เข้าใช้บริการจะต้องจองการเข้า ใช้งานผ่านทางเฟซบุ๊กก่อนเข้ารับบริการ สำหรับการให้บริการของผู้ปฏิบัติงาน จะเน้นวิธีการให้ประสบการณ์และความรู้สึกเหมือนฟังเพลงอยู่ในบ้านเพื่อน ให้ความรู้เบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของแผ่นเสียง พร้อมกับมอบประสบการณ์ในการเล่นแผ่นเสียงด้วยตนเอง ซึ่งผู้ปฏิบัติงานสามารถให้บริการได้อย่างทั่วถึง อันเนื่องมาจากการจำกัดรอบ และจำกัดจำนวนผู้เข้าใช้บริการในแต่ละวัน จากข้อมูลของผู้ใช้บริการในช่วงวันที่ 20-30 พฤศจิกายน 2567 สามารถสรุปได้ ดังนี้ ผู้ใช้บริการส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ช่วงอายุระหว่าง 20-29 ปี โดยมาใช้บริการห้องสมุดแผ่นเสียงเป็นครั้งแรก และส่วนใหญ่มาใช้บริการเพื่อความบันเทิง ในภาพรวมมีความพึงพอใจในการดำเนินงานของห้องสมุดแผ่นเสียง ตามหัวข้อ ดังนี้ ความพึงพอใจในการใช้บริการ ความรู้ที่ได้รับจากห้องสมุดแผ่นเสียง และการอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่ ในระดับมากที่สุด แต่มีเพียงบางประเด็น เช่น การจัดวาง ทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียง มีความเหมาะสม สะดวกรวดเร็ว ในการค้นหาข้อมูล ในหัวข้อความรู้ที่ได้รับจากห้องสมุดแผ่นเสียง ที่มีความพึงพอใจในระดับมาก และในภาพรวมของข้อเสนอแนะ ต้องการให้ห้องสมุดแผ่นเสียง มีพื้นที่กว้างมากกว่านี้ ในขณะที่ช่องทางออนไลน์ ห้องสมุดแผ่นเสียง พิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุ กรมประชาสัมพันธ์ มีเฟซบุ๊ก (Facebook) ของห้องสมุดแผ่นเสียงที่ให้บริการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และตอบคำถามของผู้สนใจใช้บริการ รวมถึงยูทูบ (Youtube) ในชื่อ Museum & Archive PRD ที่ลงเนื้อหาเกี่ยวกับ ศิลปินไทยที่มีความเกี่ยวข้องกับแผ่นเสียงในทุกประเภทดนตรี เพื่อสร้างองค์ความรู้และเครือข่ายที่แน่นแฟ้นมากขึ้นระหว่างพิพิธภัณฑ์และตัวทรัพยากรสารสนเทศที่ล้วนแล้วแต่มีประวัติศาสตร์ ซึ่งจะทำให้ห้องสมุดแผ่นเสียง พิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุ กรมประชาสัมพันธ์ กลายเป็นคลังข้อมูลประวัติศาสตร์การดนตรีของประเทศไทย

2. การพัฒนาแนวทางการสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียง ของพิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุ กรมประชาสัมพันธ์ จำแนกออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการสรรหาบุคลากร ด้านกระบวนการจัดหาและการจัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศ ด้านการแปลงข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัล ด้านการจัดทำเครื่องมือช่วยค้น ด้านการให้บริการ และด้านเครือข่ายและความร่วมมือ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 แนวทางการจัดสรรบุคลากร เป็นแนวทางการกำหนดบุคลากรในการทำหน้าที่ต่าง ๆ โดยมีการวิเคราะห์ภารกิจ วางแผน และกำหนดบุคลากรในการทำหน้าที่ในการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งสามารถแบ่งลักษณะงาน ดังนี้ (1) งานด้านบริหาร ขั้นตอนการบริหารจัดการ (2) งานด้านวิชาการ การจัดทำระบบทะเบียน การดำเนินงานตามแผนงานและโครงการ การรายงานผลการดำเนินงาน การสร้างสรรค์งานใหม่ รวมถึงการบริหารเครือข่าย (3) งานด้านธุรการ งานบริหารงบประมาณ การจัดการด้านเอกสาร และแนวทางการกรอกแบบฟอร์มที่เป็นงานประจำ และ (4) งานการให้บริการผู้ใช้ รวมทั้งต้องมีการสนับสนุนที่ชัดเจนของผู้บริหาร ที่ออกเป็นนโยบายในการ

ดำเนินงาน สนับสนุนทั้งด้านแผนการดำเนินงาน งบประมาณ และบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ และจำนวนที่มีเหมาะสมกับการปฏิบัติงาน เพื่อให้การขับเคลื่อนเกิดเป็นผลรูปธรรม และก่อให้เกิดความร่วมมือของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

2.2 กระบวนการจัดหาและการจัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียง จำเป็นต้องมีการลงทะเบียนแรกรับ เพื่อทำการสำรวจถึงความสมบูรณ์ของทรัพยากร จำแนกประเภทของเนื้อหาทรัพยากรอย่างคร่าว และตรวจสอบว่ามีการแตกหัก ชำรุด สกปรก และมีทรัพยากรซ้ำหรือไม่ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติจะสามารถดำเนินงานในขั้นต่อไปได้ นอกจากนี้ การจัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียงนั้น ควรคำนึงถึง การควบคุมสภาพแวดล้อม อุณหภูมิ และความชื้นที่มีความเหมาะสม การดูแลรักษาสื่อบันทึกเสียงและเครื่องเล่นอย่างสม่ำเสมอ การระมัดระวังในการใช้และการหยิบจับ รวมถึงการทำสำเนาทรัพยากรสารสนเทศ เป็นการสงวนรักษาสื่อบันทึกเสียงให้คงอยู่ โดยอาจต้องมีการศึกษาถึงอายุขัยของทรัพยากรสารสนเทศแต่ละประเภท สำรวจและประเมินสภาพ โดยอาจจัดทำตารางการสำรวจและประเมินสภาพเป็นช่วงระยะเวลาที่แน่นอน และการจัดทำสำเนา ที่ต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์การใช้งาน จำนวนสำเนาที่จะจัดทำ งบประมาณ และจำนวนผู้ใช้

2.3 การแปลงข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัล มีการกำหนดนโยบายการสงวนรักษาสื่อบันทึกเสียงที่ชัดเจนและเป็นลายลักษณ์อักษร โดยมุ่งเน้นการดูแลรักษาสื่อบันทึกเสียงทั้งกายภาพและเนื้อหาภายใน โดยให้เสียงหรือเนื้อหาหรือข้อมูลยังคงอยู่ และการแปลงข้อมูลเป็นดิจิทัลก่อนที่แผ่นเสียงนั้น ๆ จะเกิดความเสียหาย จนไม่สามารถใช้งานได้หรือไม่มีเครื่องเล่นแผ่นเสียงแล้ว โดยการแปลงสัญญาณของข้อมูลที่เก็บบันทึกด้วยระบบแอนะล็อกเป็นข้อมูลดิจิทัล หรือย้ายข้อมูลจากระบบหนึ่งไปอีกระบบหนึ่ง ควรพิจารณาถึงการคัดลอกทรัพยากรสารสนเทศที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ มีความจำเป็น มีความหายาก เปราะบางต่อการสัมผัส หรือกำลังสูญสลายไปตามกาลเวลา และในปัจจุบันเทคโนโลยีที่เปลี่ยนไป ควรเลือกรูปแบบในการจัดเก็บที่มีความแตกต่าง หลากหลาย ทั้งรูปแบบและวัสดุที่ใช้ในการจัดเก็บ นอกจากนี้ ควรคำนึงถึงสิทธิในการแปลงทรัพยากรสารสนเทศ และความสามารถในการเผยแพร่ทรัพยากรสารสนเทศ ผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ โดยเฉพาะอินเทอร์เน็ต เพื่อป้องกันปัญหาการละเมิดลิขสิทธิ์

2.4 การจัดทำเครื่องมือช่วยค้น ควรมีการจัดทำเครื่องมือช่วยค้นในเชิงกายภาพ คือ การจัดทำเครื่องมือช่วยค้นทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียง ตามกลุ่ม หมวด และหมู่สื่อบันทึกที่หลากหลาย และการจัดทำเครื่องมือช่วยค้นตามมาตรฐานการลงรายการที่คอมพิวเตอร์สามารถอ่านได้ จะลงรายการเก็บไว้ในฐานข้อมูลการจัดเก็บของหน่วยงาน ทั้งนี้ อาจต้องคำนึงถึงรูปแบบที่สามารถโอนถ่ายได้เมื่อเปลี่ยนฐานข้อมูลในการจัดเก็บในอนาคต

2.5 การให้บริการ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้ในการด้านการศึกษา ค้นคว้า เพื่อหาความรู้ โดยให้ผู้ใช้สามารถได้รับสารสนเทศที่ตรงกับความต้องการมากที่สุด รวมถึงการสร้างบรรยากาศอันดี เพื่อให้ผู้ใช้เกิดความรู้สึกประทับใจเมื่อใช้บริการ ทั้งในรูปแบบ ณ ที่ตั้ง และรูปแบบออนไลน์

2.6 เครือข่ายและความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก ควรมีหน่วยงานเครือข่ายทั้งหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานเอกชน ภาคประชาชน หรือองค์กรระหว่างประเทศ เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างกัน การสร้างความร่วมมือเพื่อการผลักดันการพัฒนางานด้านสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียงให้ประสบความสำเร็จ โดยหน่วยงานแต่ละหน่วยงานที่ศึกษามีจุดแข็งที่น่าสนใจ ดังนี้

2.6.1 ห้องสมุดแผ่นเสียง พิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุ กรมประชาสัมพันธ์เป็นหน่วยงานที่มีแผ่นเสียงมากที่สุด และมีระบบการจัดเก็บแผ่นเสียงครั้งที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ที่เป็นระบบ รวมถึงเป็นหน่วยงานที่เน้นหนักในด้านเพลงลูกกรุง เพลงลูกทุ่ง และมีวงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์ และเป็นหน่วยงานที่มีองค์ความรู้เชิงประวัติศาสตร์บุคคลที่ยังมีชีวิตอยู่ ที่มีความเกี่ยวข้องกับแผ่นเสียง หรือมีคอลเลกชันแผ่นเสียงในกรมประชาสัมพันธ์

2.6.2 หอสมุดดนตรีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 และห้องสมุดดนตรีทูลกระหม่อมสิรินธร สำนักหอสมุดแห่งชาติ เป็นหน่วยงานที่มีองค์ความรู้เชิงประวัติศาสตร์ รวมถึงมีทรัพยากรที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น หนังสือ โน้ตเพลง ที่สามารถสนับสนุนองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียง ทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมถึงมีการจัดทำคอลเล็กชันปกของทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียง และเน้นหนักในการเผยแพร่เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเพลงเด็ก และเพลงพระราชนิพนธ์

2.6.3 ห้องสมุดดนตรีสมเด็จพระเทพรัตนฯ หอสมุดและคลังความรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นหน่วยงานที่เน้นหนักในการเผยแพร่เพลงไทยเดิม ถึงแม้จะมีคอลเลกชันแผ่นเสียงจำนวนไม่มาก แต่ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน เนื่องจากเป็นสถานศึกษา ถ้ามีการดำเนินการในลักษณะของรณรงเรียน ออกให้บริการการใช้แผ่นเสียงไปตามสถานศึกษา หรือลงพื้นที่ห่างไกล เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ในด้านสื่อโสตทัศนและเพลงไทยเดิม

การอภิปรายผล

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลและนำมาอภิปรายในประเด็นตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. สภาพการสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียง ของพิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุ กรมประชาสัมพันธ์ จำแนกออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ ด้านนโยบายและการบริหารงาน และด้านกระบวนการดำเนินงาน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 ด้านนโยบายและการบริหารงาน

ตามโครงสร้างใหม่ของกรมประชาสัมพันธ์ พิพิธภันท์และหจจคหหมายเหตุ กรมประชาสัมพันธ์ ไม่ปรากฏในโครงสร้างหลักในฐานะ “ส่วน” ภายใต้สำนักพัฒนาการประชาสัมพันธ์ แต่ถูกลดบทบาทลงไปแทรกอยู่ในส่วนสื่อประชาสัมพันธ์ ภายใต้สำนักเดิม เนื่องจากการอนุรักษ์สื่อโสตทัศนูปกรณ์มองว่าไม่ใช่ภารกิจหลักของกรมประชาสัมพันธ์ สำหรับแนวทางการจัดโครงสร้างองค์การและบุคลากรตามโครงสร้างใหม่ของกรมประชาสัมพันธ์ ส่วนบริหารการดนตรี (วงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์) สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จะอยู่ภายใต้สำนักพัฒนาการประชาสัมพันธ์ ถือเป็นข้อดีที่จะสามารถดำเนินงานตามภารกิจ และเสริมจุดแข็งของความเป็นพิพิธภันท์และหจจคหหมายเหตุ กรมประชาสัมพันธ์ได้ เนื่องจากบุคลากรจากวงดนตรีทั้งที่ดำรงตำแหน่งและเกษียณอายุราชการแล้ว ต่างมีองค์ความรู้ในด้านสื่อโสตทัศน และสามารถเผยแพร่องค์ความรู้ดังกล่าวให้แก่ประชาชนได้ โดยไม่จำเป็นต้องกำหนดกรอบอัตราค่าจ้างใหม่ แต่ใช้วิธีการเกลี้ยอัตราค่าจ้างภายใน เพราะทรัพยากรบุคคลที่มีอยู่มีองค์ความรู้เพียงพอในการขับเคลื่อนงาน ซึ่งงานวิจัยของ Phuvijitvaraporn (2024) เรื่อง ห้องสมุดแผ่นเสียง: ขุมทรัพย์ทางปัญญาและความบันเทิงสะท้อนความเจริญของสังคม พบว่า ในขณะที่ห้องสมุดแผ่นเสียง กรมประชาสัมพันธ์มีคอลเลกชันขนาดใหญ่ที่ยากต่อการค้นหาแล้ว แต่อย่างที่ทราบว่าห้องสมุดแห่งนี้เป็นสถานที่เดียวที่ดูแลโดยเจ้าหน้าที่กรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญในแขนงอื่นที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับระบบห้องสมุดโดยตรง อย่างไรก็ตาม ขณะนี้ห้องสมุดได้เห็นถึงปัญหาและมีความต้องการที่จะจัดทำระบบสืบค้น และสอดคล้องกับบทความของ JISC Digital Media (2009) เรื่อง An Introduction to Digital Preservation พบว่า ต้องมีการกำหนดกลยุทธ์การสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัลที่ชัดเจน รวมถึงมีความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงาน เพราะมีค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกันกับกระบวนการสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศ เช่น การฝึกอบรมบุคลากรที่เกี่ยวข้อง อุปกรณ์ที่ใช้ในการแปลงเป็นดิจิทัล ต้องใช้ทั้งงบประมาณและระยะเวลาเป็นจำนวนมาก

1.2 ด้านกระบวนการดำเนินงาน กระบวนการในการสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียง ของพิพิธภันท์และหจจคหหมายเหตุกรมประชาสัมพันธ์ ประกอบด้วย

1.2.1 การทำความสะอาดและการดูแลรักษาทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียงนั้น ต้องแบ่งการดูแลออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรก แผ่นเสียงไวนิล เนื่องจากเป็นพลาสติก การสัมผัสกับแผ่น สามารถจับต้องได้ แต่พยายามไม่ให้เล็บขูดให้เกิดรอย ถ้ามีฝุ่นหรือความสกปรกก็สามารถใช้เครื่องล้างโดยเฉพาะได้ รวมถึงร่องแผ่นเสียงที่เสื่อมสภาพจากการใช้งานก็มักไม่ค่อยเกิดกับแผ่นเสียงไวนิล เพราะหัวเข็มของเครื่องเล่นแผ่นเป็นหัวเข็มเล็ก บาง ไม่ทำลายตัวแผ่น เหมือนกันเข็มเครื่องเล่นที่ใช้ในแผ่นเสียงครั้ง สำหรับปัญหาที่มี จะเกิดขึ้นกับกระดาษที่อยู่หน้าแผ่น ถ้าจัดเก็บไม่ดี อาจมีปลวกมาเกาะ หรือถ้าโดนน้ำ กระดาษหน้าแผ่นอาจจะเกิดความเสียหายได้ ทั้งนี้ ตัวแผ่นก็ไม่เกิดความเสียหายแต่อย่างใด ในขณะที่กลุ่มที่ 2 แผ่นเสียงครั้ง ต้องระวังการแตกหัก สอดคล้องกับ Kulniti (2007) พบว่า การสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศสื่อโสตทัศน เป็นงานที่จำเป็นและต้องทำเป็น

ประจำ ทั้งนี้ เพื่อป้องกันการเสื่อมสภาพของสื่อโสตทัศน์และอุปกรณ์ และให้สื่อโสตทัศน์และอุปกรณ์นั้นมีอายุการใช้งานได้ยาวนาน และสอดคล้องกับแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practices) ของการสงวนรักษาททรัพยากรสารสนเทศ สื่อประเภทแผ่นเสียงทุกประเภท (Audio Discs) ของ Council on Library and Information Resources and Library of Congress Washington, D.C. (2006) พบว่า วิธีการทำความสะอาดนั้น ขึ้นอยู่กับส่วนประกอบของแผ่นเสียงนั้น โดยเลือกวิธีการแบบแห้ง (Dry methods) ที่ไม่ทำลายพื้นผิว เช่น การปัดฝุ่นเบา ๆ หรือการทำความสะอาดแบบใช้น้ำ เช่น การใช้น้ำบริสุทธิ์ ที่ปราศจากน้ำหอมและสารเติมแต่ง อ่อนโยน และมีฟองน้อย เป็นต้น

1.2.2 การแปลงข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัล การสงวนรักษาททรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียง สำหรับพิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุ กรมประชาสัมพันธ์ เลือกสงวนรักษาททรัพยากรแผ่นเสียงครั้ง ให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัลก่อน เนื่องจากแผ่นเสียงครั้งมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการแปลงให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัล เพราะมีความเสี่ยงต่อการแตกหักง่าย มีรอยขีดข่วนเนื่องมาจากการใช้งานของเครื่องเล่นแผ่นเสียง ที่หัวเข็มสามารถขูดขีดตัวแผ่นเสียงให้เกิดรอยได้ นอกจากนี้ เนื้อหาที่บรรจุอยู่ในแผ่นเสียงครั้งยังมีความสำคัญทั้งในเชิงประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม และที่สำคัญ คือ ในปัจจุบันพิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุ กรมประชาสัมพันธ์ ไม่มีเครื่องเล่นแผ่นเสียงให้บริการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Phuvijitvaraporn (2024) พบว่า การใช้วิธีแปลงแผ่นเสียงเป็นดิจิทัลแสดงให้เห็นว่าห้องสมุดเหล่านั้นอาจมีความจำเป็นที่จะต้องอนุรักษ์ตัวแผ่นเสียงโดยเฉพาะแผ่นเสียงครั้งที่มีความเปราะบางและหักง่าย แต่ในขณะเดียวกัน ห้องสมุดก็เห็นว่าสิ่งที่แผ่นเสียงบรรจุอยู่นั้นมีคุณค่าต่อการเผยแพร่การนำมาแปลงเป็นไฟล์ดิจิทัลให้คนได้ฟังย่อมดีกว่าการเก็บไว้เฉย ๆ และบทความของ Iraci (2020) พบว่า ปัจจัยสำคัญ 2 ประการที่ควรพิจารณาในการสงวนรักษาททรัพยากรประเภทเสียง วิดีโอ และการบันทึกเสียง ควรคำนึงถึงการสงวนรักษาเนื้อหา และการสงวนรักษาอุปกรณ์หรือเทคโนโลยีที่ใช้ในการอ่านหรือเล่นสื่อเหล่านั้น ๆ ความล้าสมัยของอุปกรณ์การเล่นเป็นประเด็นการสงวนรักษาที่สำคัญ และต้องพิจารณาอย่างระมัดระวัง เพราะหากขาดอุปกรณ์การเล่น แผ่นเสียงที่มีสภาพดีก็ไม่มีประโยชน์ ซึ่งผู้ปฏิบัติต้องตัดสินใจว่าควรเก็บเนื้อหา ย้ายไปยังสื่อใหม่ชนิดเดิมหรือถ่ายโอนข้อมูลไปยังสื่อรูปแบบใหม่

1.2.3 การจัดทำเครื่องมือช่วยค้นทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียง ประกอบด้วย

ก. การจัดทำเครื่องมือช่วยค้นในเชิงกายภาพ ปรากฏอยู่ในสมุดทะเบียนและที่ตัวทรัพยากร แบ่งออกเป็น แผ่นเสียงไวนิล จำนวนราว 40,000 แผ่น โดยมีการกำหนดรหัส ดังนี้ LT หมายถึง เพลงไทยลูกทุ่ง ST หมายถึง เพลงไทยสากล (เพลงสตริง) IN หมายถึง เพลงสากล หรือ International Songs LK หมายถึง เพลงลูกกรุง และ 000XXX หมายถึง เลขที่ของแผ่นไวนิลที่ XXX ในขณะที่แผ่นเสียงครั้ง จำนวน 5,000 แผ่น มีการกำหนดรหัส ดังนี้ SL หมายถึง แผ่นครั้ง (shellac) เลข 0XXX หมายถึง เลขที่ของแผ่นครั้งที่ XXX และ .1 หมายถึง หน้าที่ 1

ข. การจัดทำเครื่องมือช่วยค้นตามมาตรฐานการลงรายการที่คอมพิวเตอร์สามารถอ่านได้ มีการจัดเก็บไฟล์เพื่ออนุรักษ์แผ่นเสียงครั้ง ซึ่งเป็นระบบที่ใช้ภายในกรมประชาสัมพันธ์ ผ่านช่องทาง

repository.prd.internal ใช้หลักเกณฑ์การลงรายการของดับลินคอร์ เมตะดาตา ของทรัพยากรสารสนเทศดิจิทัล โดยมีคำว่า dc. เป็นคำนำหน้าองค์ประกอบต่าง ๆ ในขณะที่ยกบรรยายและเข้ารหัสเอกสารจดหมายเหตุ หรือ EAD (Encoded Archival Description) โดยมีโครงสร้างระเบียบเมตะดาตา แทนด้วย <ead> สอดคล้องกับ Maitaouthong (2020) พบว่าการกำหนดสัญลักษณ์แทนประเภทของเพลง ในกรณีที่เป็นสื่อบันทึกเสียงประเภท เพลง อาจกำหนดสัญลักษณ์แทนประเภทเพลง แล้วจัดเก็บตามประเภทของเพลง เช่น เพลงลูกทุ่ง ใช้สัญลักษณ์ ลท เพลงลูกกรุง ใช้สัญลักษณ์ ลก เพลงสตริง ใช้สัญลักษณ์ สต ทั้งนี้ อาจใช้แถบสีแทนสัญลักษณ์ก็ได้ เช่น เพลงลูกทุ่ง ใช้สีฟ้า เพลงลูกกรุงใช้สีเขียว การจัดกลุ่ม หมวด และหมู่สื่อบันทึกเสียงนี้นิยมใช้ในหน่วยงานประเภทสถานีวิทยุทธศาสตร์

1.2.4 การให้บริการ เปิดให้บริการในวันจันทร์-ศุกร์ ตามเวลาราชการ โดยผู้เข้าใช้บริการจะต้องจองการเข้าใช้งานผ่านทางเฟซบุ๊กก่อนเข้ารับบริการ สำหรับการให้บริการของผู้ปฏิบัติงาน จะเน้นวิธีการให้ประสบการณ์และความรู้สึกเหมือนฟังเพลงอยู่ในบ้านเพื่อน ให้ความรู้เบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของแผ่นเสียง พร้อมกับมอบประสบการณ์ในการเล่นแผ่นเสียงด้วยตนเอง ซึ่งผู้ปฏิบัติงานสามารถให้บริการได้อย่างทั่วถึง อันเนื่องมาจากการจำกัดรอบ ในขณะที่ช่องทางออนไลน์ ห้องสมุดแผ่นเสียง พิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุ กรมประชาสัมพันธ์ มีเฟซบุ๊ก (Facebook) ของห้องสมุดแผ่นเสียงที่ให้บริการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และตอบคำถามของผู้สนใจใช้บริการ รวมถึงยูทูบ (Youtube) ในชื่อ Museum & Archive PRD ที่ลงเนื้อหาเกี่ยวกับศิลปินไทยที่มีความเกี่ยวข้องกับแผ่นเสียงในทุกประเภทดนตรี ซึ่งสอดคล้องกับ National Library of Thailand, Fine Arts Department, Ministry of Culture (2023) เรื่อง การพัฒนารูปแบบบริการสารสนเทศแบบเน้นผู้ให้บริการของหอสมุดแห่งชาติ พบว่า การบริการขององค์กร ช่วยให้สามารถส่งมอบบริการที่ดี และตรงตามความต้องการแก่ผู้ให้บริการ เป็นการสร้างความพึงพอใจ ความประทับใจ และสัมพันธภาพที่ดีในระยะยาว นอกจากนี้ ยังเป็นการเพิ่มศักยภาพในการแข่งขัน ส่วนแบ่งการตลาด และเสริมสร้างภาพลักษณ์ขององค์กร และงานวิจัยของ Jarusan (2014) พบว่า ควรมีการจัดการห้องสมุด 2 แนวทาง คือ 1) การสร้างประสบการณ์จากลักษณะทางกายภาพของห้องสมุด ได้แก่ ทรัพยากรสารสนเทศ กิจกรรม การให้บริการ และสภาพแวดล้อมในห้องสมุด 2) การสร้างประสบการณ์จากความรู้สึกของผู้ใช้บริการ

2. การพัฒนาแนวทางการสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียง ของพิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุ กรมประชาสัมพันธ์ จำแนกออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการสรรหาบุคลากร ด้านกระบวนการจัดหา และการจัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศ ด้านการแปลงข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัล ด้านการจัดทำเครื่องมือช่วยค้น ด้านการให้บริการ และด้านเครือข่ายและความร่วมมือ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 แนวทางการจัดสรรบุคลากร คือ แนวทางการกำหนดบุคลากรในการทำหน้าที่ต่าง ๆ โดยมีการวิเคราะห์ภารกิจ วางแผน และกำหนดบุคลากรในการทำหน้าที่ในการปฏิบัติหน้าที่ รวมทั้งต้องมีการสนับสนุนที่

ชัดเจนของผู้บริหาร ที่ออกเป็นนโยบายในการดำเนินงาน สนับสนุนทั้งด้านแผนการดำเนินงาน งบประมาณ และบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเหมาะกับการปฏิบัติงาน จะเห็นได้ว่าหน่วยงานห้องสมุดดนตรีสมเด็จพระเทพรัตนฯ มีการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคลให้เพียงพอต่อการขับเคลื่อนงาน เช่น บุคลากรหลักที่ปฏิบัติงานอยู่ในตำแหน่ง นักวิชาการดนตรีไทย แต่ในอนาคตอาจมีการจัดสรรทรัพยากรบุคคลด้านบรรณารักษ์เพิ่มเติม เพื่อรองรับงานบริการด้านห้องสมุดดนตรีที่จะกลายเป็นคลังความรู้และมีผู้ใช้บริการเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ สำหรับหน่วยงานที่การอนุรักษ์สื่อโสตทัศนฯ อาจไม่ใช่งานหลักอย่างพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จฯ อาจใช้วิธีการในการดำเนินงานในส่วนที่เกี่ยวข้องได้ เช่น การประชาสัมพันธ์เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ด้านสื่อโสตทัศนฯ สำหรับการขับเคลื่อนในปัจจุบัน อาจมีการคัดเลือกบุคลากรที่มีความสนใจพัฒนางานในด้านพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จฯ มาดำรงตำแหน่ง เพื่อสร้างให้มีค่างานที่เพียงพอต่อการขยายสำหรับการปรับโครงสร้างองค์การในอนาคต ทั้งนี้ ควรมีการทบทวนและการปรับปรุงการดำเนินงานของบุคลากร มีการจัดการองค์ความรู้ (KM) กับบุคลากรที่เข้ามาปฏิบัติหน้าที่ใหม่ จัดทำคู่มือกลางเพื่อใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ อาทิ คู่มือปฏิบัติงานในด้านการบริหารห้องสมุดแผ่นเสียง ซึ่งสามารถแบ่งลักษณะงาน ดังนี้ 1) งานด้านบริหาร ขั้นตอนการบริหารจัดการ 2) งานด้านวิชาการ การจัดทำระบบทะเบียน การดำเนินงานตามแผนงานและโครงการ การรายงานผลการดำเนินงาน การสร้างสรรค์งานใหม่ รวมถึงการบริหารเครือข่าย 3) งานด้านธุรการ งานบริหารงบประมาณ การจัดการด้านเอกสาร และแนวทางการกรอกแบบฟอร์มที่เป็นงานประจำ และ 4) งานการให้บริการผู้ใช้ ซึ่งผู้ใช้ ซึ่งบทความของ JISC Digital Media (2009) พบว่า การสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียงต้องมีการกำหนดกลยุทธ์การสงวนรักษาที่ชัดเจน รวมถึงต้องมีความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงาน เนื่องจากมีค่าใช้จ่ายจำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัล เช่น การฝึกอบรมบุคลากรที่เกี่ยวข้อง อุปกรณ์ที่ใช้ในการแปลงเป็นดิจิทัล ที่ต้องใช้ทั้งงบประมาณและระยะเวลา และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Woratid (2010) พบว่า ในสหรัฐอเมริกา บรรณารักษ์ห้องสมุดดนตรี ควรมีความรู้ทางด้านบรรณารักษ์ศาสตร์ มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับดนตรี อย่างไรก็ตาม พบว่า มีบรรณารักษ์ห้องสมุดดนตรีจำนวนมากที่ไม่ได้จบการศึกษาในสาขาดนตรี บรรณารักษ์ศาสตร์ หรือสารสนเทศศาสตร์ ก็สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่หากบรรณารักษ์ห้องสมุดดนตรีมีวุฒิทางด้านบรรณารักษ์ศาสตร์และทางด้านดนตรีควบคู่กัน ก็จะมีโอกาสมากกว่าในการพิจารณาเข้ารับทำงาน และงานวิจัยของ Wipawin (1985) พบว่า บรรณารักษ์ห้องสมุดเสียงส่วนใหญ่ได้รับการศึกษา ทั้งจากโรงเรียนบรรณารักษ์ศาสตร์และโรงเรียนดนตรี หรือก็เคยศึกษางานวิชาการดนตรีมาบ้าง เพื่อที่จะสามารถเข้าถึงเนื้อหาของวัสดุในห้องสมุด เพื่อประกอบการจัดทำหมู่ การทำบัตรรายการ และการให้บริการแก่ผู้ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ ยังคงมีบรรณารักษ์ห้องสมุดดนตรีหลายแห่งที่ไม่มีปริญญาดังกล่าว และสามารถดำเนินงานอย่างดีและมีประสิทธิภาพ

2.2 กระบวนการจัดหาและการจัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียง คือ กระบวนการที่ได้มาซึ่งทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียง และกระบวนการแรกเริ่มโดยพิจารณาถึงความสำคัญจำเป็นในการสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศว่าจะดำเนินการด้วยวิธีอนุรักษ์สภาพแผ่นเสียง และการแปลงไฟล์ของแผ่นเสียงให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัล ซึ่งกระบวนการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียง ซึ่งจากการศึกษาหน่วยงานภาครัฐทั้ง 3 แห่ง มีกระบวนการจัดหาอันหลากหลาย เช่น การซื้อ การทำสำเนา การขอรับบริจาค และหน่วยงานผลิตเอง โดยในปัจจุบัน หน่วยงานส่วนใหญ่ ได้รับบริจาคทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียง จากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนทั่วไป โดยความสำคัญอยู่ที่การจัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียง เพราะถ้าหากจัดเก็บไม่ดีแล้ว จะส่งผลให้ทรัพยากรนั้นถูกทำลาย สูญหาย กระจายกระเจา ซึ่งจะทำให้การสงวนรักษาใช้เวลานานมากขึ้น อันเนื่องมาจากความไม่เป็นระเบียบของทรัพยากรสารสนเทศ ฉะนั้น จำเป็นต้องมีการลงทะเบียนแรกเริ่ม เพื่อทำการสำรวจถึงความสมบูรณ์ของทรัพยากร จำแนกประเภทของเนื้อหาทรัพยากรอย่างคร่าว และตรวจสอบว่ามีการแตกหัก ชำรุด สกปรก และมีทรัพยากรซ้ำหรือไม่ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติจะสามารถดำเนินงานในขั้นต่อไปได้ เช่น กำหนดรหัส เป็น PD XXXX โดย PD คือ แผ่นเสียง (Phonodisc) และ XXXX คือ เลขที่แผ่นเสียง นอกจากนี้ การจัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียงนั้น ควรคำนึงถึง การควบคุมสภาพแวดล้อม อุณหภูมิ และความชื้นที่มีความเหมาะสม การดูแลรักษาสื่อบันทึกเสียงและเครื่องเล่นอย่างสม่ำเสมอ การระมัดระวังในการใช้และการหยิบจับ รวมถึงการทำสำเนาทรัพยากรสารสนเทศ เป็นการสงวนรักษาสื่อบันทึกเสียงให้คงอยู่ โดยอาจต้องมีการศึกษาถึงอายุขัยของทรัพยากรสารสนเทศแต่ละประเภท สำรวจและประเมินสภาพ โดยอาจจัดทำตารางการสำรวจและประเมินสภาพเป็นช่วงระยะเวลาที่แน่นอน และการจัดทำสำเนา ที่ต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์การใช้งาน จำนวนสำเนาที่จะจัดทำ งบประมาณ และจำนวนผู้ใช้ ซึ่งสอดคล้องกับ Thai Library Association (2013) พบว่า การลงทะเบียนเป็นการบันทึกหลักฐานการรับเข้าในรูปบัตร/สมุดทะเบียน การลงทะเบียนจะลงแยกประเภทตามสื่อโสตทัศน สำหรับการลงทะเบียน ใช้รหัสสำหรับสื่อโสตทัศนประเภทต่าง ๆ ของคณะกรรมการกลุ่มโสตทัศน-ศึกษา ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา กองอาชีวศึกษาและพัฒนา อาทิต VC (วีดิทัศน์) TC (Tape Cassette) PD (Phonodisc) และตามด้วยเลข 2 ตัวหลังของปีพุทธศักราชที่ลงทะเบียน/เลขลำดับที่วัสดุนั้น อาจบันทึกลงกระดาษหรือบันทึกโดยใช้โปรแกรมไมโครซอฟต์เอ็กเซล เนื่องจากการลงทะเบียนสื่ออิเล็กทรอนิกส์เหมือนการลงทะเบียนสื่อโสตทัศน ใช้หลักการแสดงความเป็นเจ้าของ และบันทึกข้อมูลทางด้านกายภาพและการได้มาของสื่อ

2.3 กระบวนการการสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียง ควรคำนึงถึงสิทธิในการแปลงทรัพยากรสารสนเทศให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัล และความสามารถในการเผยแพร่ทรัพยากรสารสนเทศ ผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ โดยเฉพาะอินเทอร์เน็ต เพื่อป้องกันปัญหาการละเมิดลิขสิทธิ์ ซึ่งสอดคล้องกับ Taengnualchan (2020) กล่าวว่า การสงวนรักษาจะไม่เน้นที่การซ่อมแบบเดียวกับสิ่งพิมพ์ แต่จะเป็น การถ่ายโอน

เสียง ภาพ ข้อมูล ฯลฯ จากสื่อดังกล่าวไปไว้ในวัสดุเก็บอาจจะเป็นชนิดเดียวกันหรือต่าง ชนิดกันก็ได้ เช่น การถ่ายโอนสิ่งที่บันทึกในเทปบันทึกไปไว้ในแผ่นซีดี หรือเปลี่ยนรูปแบบเป็นไฟล์ (File) เก็บไว้ใน เว็บไซต์บนอินเทอร์เน็ต และงานวิจัยของ Lai et al. (2005) พบว่า เหตุผลหลายประการที่ต้องเปลี่ยนมาใช้ระบบดิจิทัล ประการแรก แผ่นเสียงมีความเสี่ยงที่จะเสื่อมสภาพ เนื่องจากแผ่นเสียงเปราะบางและมีอายุสั้น เนื่องจากองค์ประกอบทางกายภาพจะเสื่อมสภาพลงเมื่อเล่นซ้ำ ประการที่สอง แผ่นเสียงหายาก และสำคัญจำนวนมากถูกทิ้งเนื่องจากอุปกรณ์เล่นที่เหมาะสมหายากและยุ่งยากในการบำรุงรักษา นอกจากนี้ แม้ว่าวิธีการรักษาแบบดั้งเดิมในห้องสมุดและชุมชน ห้องเก็บเอกสารจะช่วยให้สื่อที่เสี่ยงต่อการสูญหายเหล่านี้ มีอายุการใช้งานยาวนานขึ้น แต่การจัดเก็บและป้องกันความเสี่ยงต่อความเสียหาย หรือการใช้งานผิดประเภทในห้องเก็บเอกสารบางครั้งก็ต้องแลกมาด้วยการเข้าถึงที่ลดลง สำหรับการแปลงการบันทึกเสียงและปกอัลบั้มให้เป็นดิจิทัลและทำให้สามารถเข้าถึงได้ฟรีทางอินเทอร์เน็ต จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่องานด้านการวิจัยดนตรีวิทยาและการศึกษาเกี่ยวกับดนตรีเป็นแหล่งบันเทิงที่มีคุณค่าสำหรับประชาชนทั่วไป

รวมถึงการดูแลภาพปกแผ่นเสียงที่ถือว่าเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกัน เนื่องจากภาพปกแผ่นเสียง ถือเป็นงานศิลปะที่แฝงด้วยเรื่องราวของศิลปิน ความหมาย สัญลักษณ์ หรือความนิยมในยุคสมัยนั้น ๆ ที่แสดงผ่านออกมาจากการออกแบบ ฉะนั้น ทรัพย์สินทางวัฒนธรรมประเภทแผ่นเสียง จึงมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม สำหรับนักวิจัย หรือผู้ที่สนใจในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับด้านดนตรี ประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และศิลปกรรม สอดคล้องกับ King Bhumibol Adulyadej Music Library (2009) กล่าวว่าซองแผ่นเสียงหรือที่ฝรั่งเรียกว่า “Sleeve” โดยปกติแล้วมีเพื่อป้องกันรอยขีดข่วน และฝุ่นไม่ให้ติด บนแผ่นเสียง นอกจากนี้การออกแบบภาพต่าง ๆ บนซองของแผ่นเสียงยังสะท้อนถึงศิลปะแต่ละยุคแต่ละสมัยได้เป็นอย่างดี

2.4 การจัดทำเครื่องมือช่วยค้นทรัพย์สินทางวัฒนธรรม ประเภทแผ่นเสียง ประกอบด้วย 1) การจัดทำเครื่องมือช่วยค้นในเชิงกายภาพ คือ การจัดทำเครื่องมือช่วยค้นทรัพย์สินทางวัฒนธรรม ประเภทแผ่นเสียง ตามกลุ่มหมวด และหมู่สื่อบันทึกที่หลากหลาย เช่น ระบบทศนิยมดิวอี้ ระบบหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน ระบบเฉพาะของหน่วยงาน หรือตามประเภทของสื่อโสตทัศน 2) การจัดทำเครื่องมือช่วยค้นตามมาตรฐานการลงรายการที่คอมพิวเตอร์สามารถอ่านได้ จะลงรายการเก็บไว้ในฐานข้อมูลการจัดเก็บของหน่วยงาน โดยมีโครงสร้างมาตรฐานสำหรับการลงรายการทะเบียนข้อมูลทรัพย์สินทางวัฒนธรรม ประเภทแผ่นเสียง ในรูปแบบ MARC (Machine Readable Cataloguing) ในที่นี้เป็นการลงรายการทางบรรณานุกรม ที่มีมาตรฐานโดยยึดหลักเกณฑ์การลงรายการตามมาตรฐานของชุดหน่วยข้อมูลย่อยดับลินคอร์เมตะดาตา (Dublin Core Metadata Element Set) และแบบแผนการบรรยายและเข้ารหัสเอกสารจดหมายเหตุ หรือ EAD (Encoded Archival Description) ทั้งนี้ ซึ่งในอนาคตต้องมีการดำเนินการจัดทำระบบทะเบียนข้อมูลทรัพย์สินทางวัฒนธรรม ประเภทแผ่นเสียงที่ใช้ระบบที่เป็นมาตรฐานสากล มีการจัดทำบาร์โค้ด เพื่อให้ง่ายต่อการสืบค้นและค้นคืน และอาจต้องคำนึงถึงรูปแบบที่สามารถ

โอนถ่ายได้เมื่อเปลี่ยนฐานข้อมูลในการจัดเก็บในอนาคต เช่น หน่วยงานภาครัฐบางแห่งอยู่ระหว่างการย้ายระบบห้องสมุด สำหรับการจัดทำระบบทะเบียนข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Woratid (2010) พบว่า สำหรับห้องสมุดดนตรีมีการจัดทำเครื่องมือช่วยค้นในหลายรูปแบบ ทั้งรายการออนไลน์ บัตรรายการ บรรณานุกรมเข้าแฟ้ม/รูปเล่ม และสมุดรายชื่อทรัพยากรสารสนเทศ แต่เครื่องมือช่วยค้นที่ห้องสมุดดนตรีส่วนใหญ่ที่ใช่มากที่สุด คือ รายการออนไลน์ เพราะสามารถสืบค้นทรัพยากรสารสนเทศได้ง่ายและสะดวกรวดเร็ว โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ในการสืบค้น นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Stoeckle & Reiche (2019) พบว่า ในปัจจุบันการจัดทำระบบทะเบียนข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียง ตามมาตรฐานการลงรายการที่คอมพิวเตอร์สามารถอ่านได้ ทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียงถูกจัดอยู่ในประเภทรายการการบันทึกเสียง (Sound Recording) แต่ในปัจจุบันเรียกว่า LP ถึงแม้ว่าในปัจจุบันคอลเลกชัน LP จะอยู่ในมาตรฐาน MARC แต่ในอนาคตจะมีระบบการจัดการทรัพยากรสารสนเทศดิจิทัลแบบใหม่ (ระบบการจัดการห้องสมุดใหม่: Alma) โดยการบันทึกในรูปแบบดิจิทัลจะให้ข้อมูลเชิงเมตาดาตาทางเทคนิคและเชิงบรรยายเพิ่มเติม ซึ่งผู้ปฏิบัติจะต้องเพิ่มเติมข้อมูลเพิ่มเติมจากเมตาดาตาที่มีอยู่แล้ว เพื่อให้ผู้ปฏิบัติได้รับข้อมูลที่สอดคล้องกันทั้งแพลตฟอร์มจำเป็นต้องกำหนด MARC เพื่อข้ามไปยัง Dublin Core ที่ผ่านการรับรอง เพื่อให้สามารถรวบรวมและนำเข้าเมตาดาตาออกทั้ง 2 ระบบ

2.5 การให้บริการ คือ งานที่ห้องสมุดแผ่นเสียงจัดทำขึ้น เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้งานด้านการศึกษา ค้นคว้า เพื่อหาความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์การดนตรี และการสร้างประสบการณ์ในฟังเพลงแบบดั้งเดิม โดยให้ผู้ใช้สามารถได้รับสารสนเทศที่ตรงกับความต้องการมากที่สุด รวมถึงการสร้างบรรยากาศอันดีเพื่อให้ผู้ใช้เกิดความรู้สึกประทับใจเมื่อใช้บริการ ซึ่งจากการศึกษาหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งจากการศึกษาหน่วยงานภาครัฐทั้ง 3 แห่ง ดังนั้น วันเวลาทำการต่างเป็นช่วงเวลาราชการ โดยหอสมุดดนตรีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 มีการเปิดถึงวันเสาร์ การดำเนินงานหลักจะเป็นการให้บริการแผ่นเสียง และผู้รับบริการติดต่อขอยืมทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียง โดยตรงกับเจ้าหน้าที่ นอกจากนี้ หน่วยงานภาครัฐที่เทียบเคียงทั้งสองแห่งมีเว็บไซต์สำหรับสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับเนื้อหาของทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียง ในขณะที่ห้องสมุดดนตรีพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติและหอจดหมายเหตุ กรมประชาสัมพันธ์ ยังไม่สามารถสืบค้นข้อมูลทางเว็บไซต์ได้ ทั้งนี้ หน่วยงานภาครัฐทั้ง 3 แห่ง มีช่องทางออนไลน์และโซเชียลมีเดียในการให้บริการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและตอบคำถามของผู้สนใจใช้บริการ บางหน่วยงานสามารถฟังเพลงได้จากเว็บไซต์ ในขณะที่ส่วนใหญ่จำเป็นต้องเดินทางมาที่หน่วยงาน เนื่องจากทรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียงนั้น ไม่มีบริการยืมคืน ซึ่งสอดคล้องกับ National Library of Thailand, Fine Arts Department, Ministry of Culture (2023) พบว่า การบริการสารสนเทศเชิงรุก เป็นกระบวนการการดำเนินงานของห้องสมุดที่มีการวางแผนการบริการสารสนเทศโดยคำนึงถึงความต้องการของผู้ใช้บริการเป็นศูนย์กลาง ให้บริการโดยไม่ต้องรอให้ผู้ใช้บริการร้องขอ มีการจัดทำและแปลงทรัพยากร

สารสนเทศให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัล มีประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการให้บริการเพื่อให้ผู้ใช้บริการสามารถเข้าถึงสารสนเทศที่ต้องการอย่างสะดวกรวดเร็ว ในทุกที่ทุกเวลา และงานวิจัยของ Sarawanawong (2015) กล่าวว่า สื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์อย่างมากในการสื่อสารและประชาสัมพันธ์องค์กร เพื่อการประยุกต์ใช้ที่มีประสิทธิภาพ ควรมีการวางแผนจัดการการใช้สื่อสังคมออนไลน์กับงานประชาสัมพันธ์องค์กรอย่างเป็นระบบ มีการกำหนดแผนและนโยบาย แนวทางการใช้งานที่ชัดเจน การฝึกอบรมและสร้างความเข้าใจ ที่ถูกต้องในการใช้งาน การตรวจสอบเนื้อหา และการมีทีมงานคอยให้ความช่วยเหลือ ซึ่งควรตระหนักและให้ความสำคัญในการนำมาใช้งานอย่างจริงจัง

2.6 เครือข่ายและการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก คือ หน่วยงานเครือข่ายทั้งหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานเอกชน ภาคประชาชน หรือองค์กรระหว่างประเทศ ที่มีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างกัน การสร้างความร่วมมือเพื่อการผลักดันการพัฒนางานด้านสงวนรักษาททรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียงให้ประสบความสำเร็จ หน่วยงานภาครัฐที่เทียบเคียงทั้งสองแห่ง มีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการกิจหลักภายในประเภท ในขณะที่ห้องสมุดดนตรี พิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุกรมประชาสัมพันธ์ มีเครือข่ายและการสร้างความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับบทความของ Hanamura (2017) พบว่า การสร้างความร่วมมือระหว่างกันของหน่วยงาน จะทำให้การสงวนรักษาททรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียง เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ห้องสมุดสาธารณะบอสตัน (Boston Public Library) ร่วมมือกับ Internet Archive George Blood LP และ the Archive of Contemporary Music ในการสงวนรักษาททรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียง ทั้งในเชิงกายภาพและเชิงเนื้อหา ประกอบด้วย การแปลงไฟล์ให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัล การสงวนรักษา และการให้ประชาชนทั่วไปเข้าถึงทรัพยากรดังกล่าว ในโครงการ The Great 78 Project ในการดำเนินการกับคอลเล็กชันแผ่นเสียงของห้องสมุดสาธารณะบอสตัน ที่เผยแพร่ในช่วงปี 1898-1950 และงานวิจัยของ Kongpradit (2016) พบว่า สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการพัฒนาเครือข่ายหอจดหมายเหตุดิจิทัล คือ การคงรักษาเนื้อหาวัตถุ เทคโนโลยีการแลกเปลี่ยนและการเข้าถึงทรัพยากรเอกสารจดหมายเหตุดิจิทัลให้มีอายุยืนยาวที่สุด และการใช้เทคโนโลยีในการสร้างเครือข่าย การลดต้นทุนในการสงวนรักษาและพื้นที่การจัดเก็บ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย มีดังนี้

1.1 ห้องสมุดแผ่นเสียง พิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุ สามารถนำการพัฒนาแนวทางการสงวนรักษาททรัพยากรสารสนเทศ ประเภทแผ่นเสียง ไปใช้ในการเพิ่มประโยชน์ในบางขั้นตอน รวมถึงนำไปใช้ประกอบการขอรับการสนับสนุนในส่วนที่เกี่ยวข้อง อาทิ ความร่วมมือจากผู้บริหาร หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือนุเคราะห์ที่ปฏิบัติ

- Hanamura, W. (2017). *Boston Public Library's Sound Archives Coming to the Internet Archive for Preservation & Public Access*. *Internet Archive Blogs*. Retrieved 7 November 2024, from <https://blog.archive.org/2017/10/11/boston-public-librarys-sound-archives-coming-to-the-internet-archive-for-preservation-public-access/>
- Iraci J. (2020). *Caring for audio, video and data recording media*. *Canadian Conservation Institute*. Retrieved 12 December 2024, from <https://www.canada.ca/en/conservation-institute/services/preventive-conservation/guidelines-collections.html>
- Jarusan, P. (2014). *Customer Experience Management of Thai Research University Libraries*. Master of Arts in Library and Information Science, Srinakharinwirot University. Retrieved November 1, 2024, from https://ir.swu.ac.th/jspui/bitstream/123456789/994522/2/Penpan_J.pdf (In Thai)
- JISC Digital Media. (2009). *An Introduction to Digital Preservation*. Retrieved 20 October 2024, from https://www.planets-project.eu/events/rome-2010/prereading/docs/JISC_Intro%20to%20DP.pdf
- King Bhumibol Adulyadej Music Library. (2009). *Conservation handbook for music information resources*. Retrieved November 15, 2024, from <http://digital.nlt.go.th/dlib/files/original/3786d37c54a59fba077d460a37a94709.pdf> (In Thai)
- Kongpradit, K. (2016). Networking the Digital University Archives. *Academic Journal of Humanities and Social Sciences Burapha University*, 24(44). Retrieved 18 October 2024, from <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/husojournal/article/view/55966/46732> (In Thai)
- Kulniti, S. (2007). *Audiovisual and Electronic Media in Automated Libraries*. Bangkok: Odean Store Publishing. (In Thai)
- Lai, Catherine, Li, Beinan & Fujinaga, Ichiro. (2005). *Preservation Digitization of David Edelberg's Handel LP Collection: A Pilot Project*. Retrieved 10 December 2024, from https://www.researchgate.net/publication/220722918_Preservation_Digitization_of_David_Edelberg's_Handel_LP_Collection_A_Pilot_Project
- Maitaouthong, T. (2020). *Metadata*. In *Information analysis coursebook (Unit 10, pp. 1–55)*. School of Liberal Arts, Sukhothai Thammathirat Open University. (In Thai)
- Music Watch. (2022). *Music Consumer Profile-2022*. Retrieved 18 October 2024, from https://www.riaa.com/wp-content/uploads/2023/05/MW_Table_033123a.pdf

- National Library of Thailand, Fine Arts Department, Ministry of Culture. (2023). *Developing a User-Centered Information Service Model for the National Library*. Retrieved 1 December 2024, from <https://www.nlt.go.th/storage/contents/file/MzKHA4v40SnqyDZA4HXa7xPi5LFH9js8NcfNSdpCZ.pdf> (In Thai)
- Phulsuwan, W. (2001). *A Study on Information Service Approaches of the Public Relations Department's Museum and Archives*. Independent Study, Master of Business Administration, Graduate School, University of the Thai Chamber of Commerce. Retrieved 1 December 2024, from <https://scholar.utcc.ac.th/server/api/core/bitstreams/35b32787-3b7c-4360-a1e9-dc35cd6beb3c/content> (In Thai)
- Phuvijitvaraporn, A. (2024). *Phonograph Record Library: A Treasure of Knowledge and Entertainment Reflecting a Flourishing Society*. Retrieved 18 October 2024, from https://so06.tci-thaijo.org/index.php/tla_bulletin/article/view/269867/182972 (In Thai)
- Sarawanawong, J. (2015). Guideline of Using Social Media for Internal Public Relations in Kasetsart University. *TLA Research Journal*, 8(2). Retrieved 20 October 2024, from https://so06.tci-thaijo.org/index.php/tla_research/article/view/47984/39814 (In Thai)
- Stoeckle, M., & Reiche I. (2019). *Analog/Digital Lp Collection: Linked Metadata Between A Library Discovery And Digital Collection Platform*. Retrieved 1 December 2024, from <https://doi.org/10.23106/dcmi.952141898>
- Taengnualchan, R. (2020). *Operational Manual for Audiovisual Information Resource Management*. Retrieved 1 December 2024, from https://knowledge.nsrui.ac.th/storage/files/file_manual/1644661317.pdf (In Thai)
- Thai Library Association. (2013). *Library Technical Services*. Retrieved 1 December 2024, from <https://tla.or.th/index.php/th/km/e-book?layout=edit&id=36> (In Thai)
- Wipawin, N. (1985). *The Operation of Sound Libraries in Thailand*. Master of Arts, Department of Library Science, Chulalongkorn University. Retrieved 17 December 2024, from <https://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/37006> (In Thai)
- Woratid, W. (2010). *The Operations of Music Libraries*. Master of Arts in Library and Information Science, Department of Library Science, Faculty of Arts, Chulalongkorn University. Retrieved 18 October 2024, from https://cuir.car.chula.ac.th/bitstream/123456789/40193/1/Woratida_wo.pdf (In Thai)